

Vogel Dávid a ZMNE doktorandusza

Bolívia: az indiánok és a koka földje

„Bolivianos el hado propicio
coronó mestros votos y anheló
es ya libre, ya libre este suelo,
ya cesó su servil condición. {...}”

A mottóul választott strófa Bolívia Himnuszának kezdő gondolata, mely szabadfordításban annyit tesz: „*Bolíviaiak, kedvező végzet koronázta eskünk és vágyakozásaink, e föld szabad, szolgásoatok véget ért.*” José Ignacio de Sanjinés verse nem is ragadhata volna meg jobban a latin-amerikai ország több évezredes, vizályokkal és háboóúskodással terhelt történelmét. A dolgozatban ezt a történelmi utat mutatom be, kiegészítve a ma Bolíviájának közigazgatási, államszervezési és gazdasági alrendszereinek ismertetésével.

Bolivia: Land of American Indians and Coca

The verse chosen as motto is the initial idea of the national anthem of Bolivia, in a loose translation it says: „*Bolivians, fortunate destiny topped our oath and yearning, this land is free, your servant being is terminated.*” The poem of José Ignacio de Sanjinés could not capture in a better way the millennial history of the Latin American country that is burden with conflicts and wars. In this essay I present this historical way, completed with the demonstration of sub systems of administration, state organization and economy.

Már az elmúlt, mintegy 500 évet alapjaiban meghatározó európai civilizáció tevékenysége előtt állandó háboóúskodás jellemezte a régiót. Az első bizonyítékok az őslakos indiánok letelepedésére idószámításunk előtt 1500 körülől származnak. Az első nagyobb jelentőségű és maradandó kultúra azonban a néhány évszázaddal később kezdődő *Chavín-kultúra* volt idószámításunk előtt 900-200 között. Majd ezt váltotta fel idószámításunk szerint 600-ig a Titikaka-tó jelenleg bolíviai oldalán kiépült *Tiahuanaco (Tiwanaku)-kultúra*, egészen az Aymara törzs megerősödéséig, mely az *Aymara Királysághoz* csatolta a területet. Mindezen térségek a 15. századtól az *Inka Birodalom* részét képezték.²

A szervezettségéről, erősen központosított államszervezetéről, kiépített úthálózatáról, valamint mezőgazdaságának (ismerték a teraszos föld-

---

¹ Bolívia himnusza, José Ignacio de Sanjinés (1786 - 1864) 1852-ben született költeménye, <http://szbszig.atw.hu/bolivia.htm> letöltve: 2009-03-05.

² <http://hu.wikipedia.org/wiki/Bolívia> letöltve: 2009-02-16

művelést, az öntözéses technikákat) és bányászatának fejlettségéről méltán híres Inka-civilizáció – az óriási területre kiterjedő hatalmának fenntartása érdekében – rendkívül erős hadsereget tartott fenn. Mindezek ellenére azonban a birodalom még csúcspontján sem volt képes teljes egészében kontroll alatt tartani a behódoltatott törzseket, annak ellenére, hogy azok fejlettség terén legtöbbször jelentős lemaradásban voltak az inkákkal szemben. Az állam eredetileg a Cuzco-medencéből indult, majd a későbbiekben fennhatósága alá tartozott a mai Ecuador nyugati részétől Chile közepéig, az Andoktól az Atlanti partvidékig tartó terület. A birodalom fénykorát a 15. században érte el, mely azonban nem tarthatott sokáig, hiszen ez az időszak a nagy földrajzi felfedezések korát is jelzi.

*A Francisco Pizarro, Diego de Almagro és Hernando de Luque vezette spanyol expedíció először 1524-ben, Panama partjai mentén hajózott délnek, hogy felkutassa a legendás arany földjét „Birut”.*³

Az inkák már említett belső gondja, területük méretei, valamint az uralkodó, *Atahualpa* saját haderejének erősségébe vetett hite megpecsételte a Birodalom sorsát.⁴ Számos nyertes csata után végül 1538-ban Pizarro seregei a Titikaka-tó mellett döntő vereséget mértek az indiánok csapataira, így megnyílt az út Bolívia középső és déli része felé.⁵ Bár az ellenállás még nem tört meg teljesen, a gyarmatosítók egyre erőteljesebben kezdtek be rendezkedni az országban, így 1538-ban megalapították *La Plata-Charcas* (ma Sucre), 1548-ban *Nuestra Señora de la Paz* (ma La Paz) városát, majd 1561-ben *Santa Cruz de la Sierrat* (a mai Santa Cruz). Az ekkortájt Felső-Perunak nevezett térségben – mely 1543-tól a limai alkirály fennhatósága alá tartozott – ezt követően beteljesedett a spanyolok küldetése: 1545-ben, egy Diego Huallpa nevű indián nemesfémre bukkant *Potosi* településnél, mely a nyugati világ legnagyobb ezüstlelőhelyévé vált.⁶ Fénypontján, a 16. században a város több mint 150 ezres lélekszámmal dicsekedhetett, így korábban a világ legnépesebb települése volt. Az 1570-es években *Francis-*

³ Később ebből az elnevezésből fejlődött ki Peru mai neve. http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Bolivia letöltve: 2009-03-01

⁴ A véletlenek egybeesése, hogy *Huayna Capac* inka uralkodó 1527-ben meghalt, két fia *Huascar* és *Atahualpa* pedig az elkövetkezendő éveket a hatalom megszerzésével, az egymás elleni háborúskodással töltötték. Bár *Atahualpa* végül legyőzte testvérét, a spanyolok 1532-es érkezéséig nem sikerült hatalmát kellőképpen megszilárdítania, így akadtak indián törzsek, akik a hódító Pizarro és csapatai mellé álltak. A megkeresztelkedést elutasító uralkodó 1532. november 16-án a véres cajamarcai csatában számos más előkelőséggel együtt életét vesztette, az ezt követő évben a főváros, Cuzco is elesett. http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Bolivia letöltve: 2009-03-01

⁵ A spanyolok ezt követően *Manco Inca* személyében „báb-császárt” ültettek a trónra, aki azonban Új-Inka Állam néven újra próbálta szervezni a birodalmat. Ez sem neki, sem leszármazottainak nem sikerült. A gyarmatosítók hatalmával szembeálló nemesség tagjait a spanyol katonaság folyamatosan üldözte, nagy részét ki is végezte. Az utolsó jelentősebb felkelésre 1780-ban került sor Peruban *II. Túpac Amaru* vezetésével, szintén sikertelenül.

⁶ Az ezüsbányák a Cerro Ricoban, a „Gazdag Hegyben” voltak.

co de Toledo alkirály bevezette a „*mita*” nevű foglalkoztatási rendszert, mely abból állt, hogy a bennszülött férfiaknak minden hatodik évüket a bányákban kellett ledolgozniuk. Ha így sem volt elég bányász, Afrikából hoztak be rabszolgákat. A nemesfémekben gazdag vidék és az ingyenmunka a 16-18. században a spanyol világbirodalom legtehetősebb gyarmatává tette Felső-Perut.

Az első európai felfedezők érkezésekor, a 15. század utolsó éveiben Latin-Amerika lakosságát mintegy 10-15 millióra becsülték, melynek nagy része az Andok nyugati és középső részén, valamint az azokkal határos régióban élt. A gyarmatosítók által behurcolt betegségek, az elnyomás és az elvándorlás nagyban hozzájárult az őslakos indiánok számának radikális csökkenéséhez, egyes területeken teljes eltűnéséhez. Ezzel párhuzamosan feltételezések szerint 1500 és 1800 között mindössze 200-300 ezer európai telepes, hittérítő, katonák, papok, az államigazgatás szervezői vándoroltak be a kontinensre, a szigorú bevándorlási szabályoknak köszönhetően többnyire spanyolok és portugálok.

A spanyol uralom

Az 1494-es *Tordesillasi szerződés*⁷ alapján felosztott földrészen a spanyol befolyási övezet, a Perui Alkirályság központja kétszáz éven át Lima volt. Ezt a 18. században három adminisztratív egységre osztották, így 1717-ben létrejött az Új-Granadai Alkirályság a jelenlegi Venezuela, Kolumbia, Panama és Ecuador területén, majd 1776-ban a mai Argentína, Uruguay, Paraguay és Bolívia területén a La Platai Alkirályság. A harmadik terület a Perut és Chilét magába foglaló Perui Alkirályság maradt, 1542-es alapítással. A legmeghatározóbb azonban ez utóbbi, a Perui Alkirályság, más néven „*Charcas*” maradt a spanyol fennhatóság alatti időszakban.

A helyi államszervezet csúcsán a Charcasi Királyi Ítélszék és Kancellária állt, mely 1559-ben jött létre. Joghatósága kiterjedt egész Felső-Perura, Paraguayra és a mai Uruguayt és Argentína északi részét magába foglaló *Rio de la Platara*.

Az évszázadokon át tartó spanyol gyarmatbirodalmi rendszer alapját a jól szervezett közigazgatás adta. Spanyolország eleinte inkább csak a függetlenségi gondolatokat dédelgető konkvisztádorok feletti uralmának

⁷ Az 1494. június 7-én a spanyol Tordesillasban megkötött szerződés Portugália és Spanyolország között osztotta fel az Európán kívül felfedezett területeket. A felosztás a Zöldfoki-szigetektől 370 tengeri mérföldre nyugatra fekvő délkör (nyugati hosszúság 48°) mentén történt: az e vonaltól nyugatra eső területek a spanyolok, a keletre esők pedig a portugálok érdekszférájába kerültek. A többi európai hatalmat a felfedezésekből kizáró szerződést VI. Sándor pápa is szentesítette.
http://hu.wikipedia.org/wiki/Tordesillasi_szerződés letöltve: 2009-03-06

stabilizálását tűzte ki célul, de ezt követően hamar az adóbevételek folyamatos áramlásának biztosítása vált elsődleges és legfontosabb feladatává. Ennek gördülékennyé tételéhez kiválóan szervezett államigazgatási rendszert alakítottak ki Latin-Amerika spanyol területein különböző szintű ellenőrző és felügyelő szerveket hozva létre, a helyi hivatalnokok azonban meglehetősen autonómiát élveztek.

Az alkirályságokká szervezett gyarmatokat természetesen az alkirály vezette, aki a király által kinevezve gyakorolta a legfőbb jogköröket. Munkáját a Tanács segítette, mely a legfelsőbb bíróság funkcióit is ellátta egyben; az alkirály távolléte esetén pedig annak adminisztratív és végrehajtó jogköreit is gyakorolhatta. Kisebb szervezeti egységeket hivatalnokok, *corregidorok* vezettek, akik a nép által választott helyi önkormányzatokban a király személyét képviselték. A 17. század elejére Felső-Peruban négy *corregidor* tevékenykedett. A 18. században a bevételek növelése érdekében a Korona változtatásokat vezetett be: intendáns rendszert épített ki, melyben jól képzett, általában polgári származású közhivatalnokok végezték a munkát, felelősséggel pedig közvetlenül a királynak tartoztak. 1784-ben a király Felső-Peruban négy intendáns körzetet alakított ki, melyek a mai La Paz, Cochabamba, Potosí és Chuquisaca tartományoknak felelnek meg.

Az eleinte indirekt kormányzás idővel központosítottá vált a gyarmatokon. Elsőként *Francisco de Toledo* alkirály ismerte el a helyi nemesek jogait és ruházta fel őket egyfajta autonómiával, a Korona azonban egyre inkább a már említett polgári sorból származó, de képzett hivatalnokokat részesítette előnyben az államigazgatás pozícióinak betöltésekor. A lassan specializálódó adminisztrációban különösen fontos szerepet töltöttek be a *corregidores de indiosok*, akik a különböző adók behajtásával foglalkoztak.

Az állami rendszer kiépülésével párhuzamosan a telepésekkel érkező térítők és egyéb egyházi emberek a keresztény vallás meghonosításához és terjesztéséhez szükséges szervezetet kezdték meg felállítani. 1552-ben a felső-perui La Plataban jött létre az első püspökség, melyet La Paz és Santa Cruz követett 1605-ben. A jezsuiták 1623-ban hozták alapították meg a *Királyi és Pápai Magasabb Egyetemet*, az alkirályság első felsőfokú oktatási intézményét.

A keresztény hit terjesztésére az őslakos indiánok különbözőképpen reagáltak: voltak, akik szakítva a pogány tradíciókkal önszántukból tértek át, belátva az ebben a későbbiekben rejlő hasznokat, azonban a konzervatívabb gondolkodásúak elutasították az átkeresztelkedést. A kereszténység terjedése ellen fegyverrel küzdők csak Bolívia és Peru területén a 18. szá-

zad folyamán több mint 100 fegyveres konfliktust robbantottak ki. Sokan a helyi indián vezetők segítségével egyfajta népi-katolicizmust kezdtek el gyakorolni, összemosva az inka és a katolikus vallás szimbólumait, szokásait.

Szabadság

A 18. század mindazonáltal minden igazgatástechnikai lépés ellenére korántsem volt problémamentes, a felmerülő nehézségek azonban elsősorban gazdasági jellegűek voltak. Az 1803-ban kezdődő napóleoni háborúk érzékenyen érintették a Spanyol Koronát, amely így a győzelem érdekében egyre jobban rá volt szorulva a gyarmatokból érkező adóbevételekre és nemesfémszállításokra. Potosí ezüstművelei azonban 1803 és 1825 között a korábbi termelés mindössze 20 százalékát adták.⁸ Bár távol az európai háborúk zajától, mégis megérezve a központi hatalom gyengülését a meszticek és kreolok mind erőteljesebben fejezték ki egyenjogúsági, majd később függetlenedési követeléseiket, melyet csak erősített a francia forradalom és a Függetlenségi Nyilatkozat aláírása az Egyesült Államokban.⁹ A szuverenitásért küzdők élére *Antonio José de Sucre* tábornok állt, kinek vezetésével az ayacuchói csatában 1824. december 9-én megverték a spanyol csapatokat. Kilenc hónapra rá, 1825. augusztus 6-án a chuquisacai kongresszuson kikiáltották függetlenségüket. Az így létrejövő államot a proklamációt lehetővé tevő Simon Bolívar tette előtt tisztelegve Bolíviának nevezték el.¹⁰

Teljes nevén *Simón José Antonio de la Santísima Trinidad Bolívar Palacios y Blanco* (1783-1830) Latin-Amerika mindmáig legmeghatározóbb történelmi alakja, kinek cselekedetei ma is megtalálhatók a kontinens lakóinak mindennapjaiban. A korán árvaságra jutott nemesi származású Bolívar családja a 16. században vándorolt ki Latin-Amerikába. Nevéhez a kontinens számos sorsdöntő csatájának megnyerése mellett hat állam – Bolívia, Venezuela, Kolumbia, Ecuador, Peru illetve Panama – megalapítása (vagy ahhoz való jelentős hozzájárulás) is tartozik. Élete során több közjogi méltóságot is betöltött, így többek között volt Nagy-Kolumbia első elnöke, Venezuela második elnöke, Bolívia felszabadítója és protektora illetve Peru hatodik elnöke.

1836-ban *Andrés de Santa Cruz* marsall parancsnoksága alatt Bolívia fegyveres segítséget nyújtott *Luis Orbegoso* tábornok, perui elnöknek, a sikeres akció után a két ország konföderációra lépett. Chile fellépett az így létrejött, hatalmi pozícióit veszélyeztető államalakulat ellen, a következő év májusában hadat üzent, az egyesült bolíviai-perui seregek azonban több

⁸ Az ezüst meghatározó szerepét egészen a 19. század elejéig, az ön előretöréséig megtartotta.

⁹ A régió fejlődésére meghatározó hatást gyakoroltak az Egyesült Államok kialakuló rendszerei, így például a latin-amerikai államok alkotmányai rendkívül hasonló tartalommal és felépítéssel rendelkeznek. Ezen országok elnöki típusú demokráciák, ahol az állam első embere széleskörű végrehajtói hatalommal rendelkezik, a törvényhozás pedig kétkamarás.

¹⁰ A Bolíviai Köztársaság elnevezés mellett mintegy további 30 földrajzi név tulajdonosa Bolívar Észak-és Latin-Amerika szerte. http://en.wikipedia.org/wiki/Simón_Bolívar letöltve: 2009-03-06

jelentős csatában is vereséget mértek a chilei, majd a szintén fegyveres ösztetűzésbe bonyolódó argentin expedíciós erőkre.

A gyorsan újraszerveződő chilei haderő második expedíciós serege azonban döntő csapást mért a belpolitikai gondokkal küzdő konföderációs seregekre Yuangay mezején. A katasztróféért felelőssé tett Santa Cruz ezt követően Ecuadorba menekült, az államszövetség pedig felbomlott. A hónapokkal azelőtt még társállam Peru *Gamarra* tábornok vezetésével támadást indított Bolívia ellen, azonban túlértékelt a perui hadsereg erejét, így vereséget szenvedett, a bolíviai ellentámadásban pedig elvesztette Arica kikötővárosát is. Ez a győzelem azonban mindössze üdítő kivétel. Bolívia az 1879-83-as csendes-óceáni háborúban is erőtlennek mutatkozott: a harcok során elvesztette egyetlen tengeri kijáratát, Antofagasta kikötőjét és az azt környező, rendkívül jól jövedelmező guanó-bányákat is.

Ezt a helyzetet csak tovább rontotta a *Petrópolisi-szerződés* aláírása Brazíliával. Az erősebb érdekérvényesítő képességgel rendelkező Brazília, kihasználva Bolívia meggyengült helyzetét, el tudta érni egy számára egyoldalúan előnyös megállapodás aláírását nyugati szomszédjával. Az 1903-ban aláírt szerződés alapján Brazíliához csatlakozott a jelentős gumitermeléssel rendelkező, 191,000 négyzetkilométer területű Acre tartomány. Cserébe Bolívia az Abunâ és Madeira folyók közti mintegy 3,000 négyzetkilométeres területű részt, valamint 2 millió brit fontot kapott, illetve egy szándéknyilatkozatot, mely szerint megépül a vasúti összeköttetés a bolíviai Riberalta és a braziliai Porto Velho városok között.¹¹

Az utolsó „csapás” a bolíviaiak önérzetére 1932-35-ben következett be, a Chaco háború során. A kontinens másik tengeri kijáratától elzárt országa, Paraguay és Bolívia is a Paraguay folyó feletti befolyás kiterjesztésében látta a lehetőséget elszigeteltségének enyhítésére. 1932-ben annak érdekében, hogy kijutása legyen az Atlanti-óceánra, a bolíviai vezetés a Paraguay folyó és az azt körülvevő – olajban gazdag területnek vélelmezett – vidék, a Chaco Boreal régió megszerzését tűzte ki célul. Az elszánt küzdelem során mindkét fél jelentős veszteségeket könyvelhetett el: a két oldalon együttesen több mint 100 000 fő esett el. A szinte döntetlennek minősíthető háborút azonban végül Paraguay nyerte meg: az 1938-as *buenos airesi békeszerződés* a vitatott területeket Paraguaynak ítélte, Bolívia elvesztette a Chaco Boreal vidék mintegy 70 százalékát.

---

¹¹ A vasútvonal végül ötéves munka után 1912-ben készült el, a mintegy 33 millió dolláros költségvonzat mellett 3600 munkás vesztette életét a 367 kilométeres vonal építése során, mely mindössze 1972-ig volt használatban.

A többszörös területveszteség és a háborúk okozta gazdasági csőd mind lelkileg, mind anyagilag megtörte a lakosságot, a kialakult nyomor tovább növelte az elégedetlenséget. A politikai elit elhittelenedése és a közhangulat adta lehetőséget kihasználva 1936 májusában *J. David Toro* ezredes vezetésével katonai junta vette át a hatalmat. Az új kormányzat első intézkedéseinek egyikeként a kiskirályként élő „ónbárókkal” és a külföldi kézben lévő kőolaj- és földgázlelőhelyek tulajdonosaival szemben jelentős államosításokat hajtottak végre: állami kézre kerültek a bankok, a kőolajtermeléssel foglalkozó vállalatok, köztük a mamutvállalat *Standard Oil Co.*

1937 júliusában *Germán Busch Becerra* ezredes lett Toro utódja, aki az „ónbárók” befolyásának további visszaszorítására törekedett, a bányák devizabevételét állami ellenőrzés alá vonta, s új alkotmányt adott ki, amelyben az ország ásványkincs-készletét állami monopóliumnak nyilvánította. *Enrique Peñarada* tábornok elnöksége alatt a *Standard Oil* kártalanították, s az „ónbárók” is visszakapták korábbi kedvezményeiket. A II. világháború után az országban erős amerikai befolyás érződött és a gazdasági nehézségek fokozódtak, a lakosság elégedetlenségét egyre gyakoribb sztrájkok jelezték. Mindezek hatására *Nemzeti Forradalmi Mozgalom (NFM)* alakult, mely 1951-ben sikeresen vett részt a választásokon, viszont a hatalmon lévő vezetés nem ismerte el vereségét, így a következő évben forradalom tört ki. Céljai között szerepelt az általános választójog bevezetése, földreform, az oktatási rendszer kiszélesítése, valamint az ország legnagyobb ónbányájának államosítása. A belső feszültségek azonban nemcsak az ország életét nehezítették meg, de az NFM-et is kettészakították. 1971-ig kormányok egész sora váltotta egymást, de hatalmát egyik sem tudta megerősíteni, és számottevő gazdasági változásokat sem tudott elérni. Ezt hét évnyi nyugalmasabbnak mondható szakasz követte, *Hugo Banzer Suárez* ezredes – később tábornok – vezetésével, akinek ideje alatt gyors gazdasági növekedés köszöntött az országra, a változások lassulásával azonban elfogyott a társadalmi támogatottság, Bolíviában ismét politikai zavar időszakba állt be, a katonai diktatúrák gyors egymásutánban váltották egymást.

A kilencvenes évek elején *Sánchez de Lozada* átfogó gazdasági és társadalmi reformokat vezetett be, melynek legsarkalatosabb pontja a széleskörű privatizációs program volt. A magánosítás során az általában külföldiekből álló felvásárlók többségi tulajdont és egyben az irányítás jogát is megszerezték a közszféra vállalataiban: olajvállalatokban, hírközlési cégekben, a villamoshálózatban, légi- és vasúttársaságokban. Az ország legértékesebb „vagyon tárgyai” – és egyben legnagyobb bevételi forrásai – idegen kézbe kerültek. A privatizáció alkalmával egyre mélyülő amerikai-

bolíviai kapcsolatok kiépülése mellett a washingtoni kormányzat a kokacserje-termesztés visszaszorítása érdekében jelentős összegekkel támogatta Bolíviát. A megelőző politika azonban nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, újabb feszültségforrást jelentett a főleg az őslakosok számára megélhetést jelentő bevételi forrás megszűnése. Mindennaposá váltak a sztrájkok, de jellemző a közállapotokra, hogy a munkabeszüntetések szervező ernyőszervezet is korrupciós gondokkal küzdött. Az újból – immár demokratikusan – hatalomra kerülő Hugo Banzer kormánya sem tudott jelentősebb változást hozni, a „*Méltóság Terve*” elnevezésű program keretében kiirtott kokaültetvények egykori tulajdonosai a nagyvárosok – elsősorban Palo Alto és La Paz – nyomornegyedeinek lakosságát többszörözték meg.

Juan Evo Morales Ayma – a kokatermelők szakszervezetének korábbi vezetője¹² – ezt követően, a 2005-ös választásokon 84,5 százalékos részvételi arány mellett a szavazatok 53,7 százalékát megszerezve lett az ország első bennszülött elnöke.¹³ Politikáját a szegényebb rétegek megnyerése érdekében alkalmazott populizmusa mellett a régióban szintén népszerűséget hozó USA-ellenesség is jellemzi. Morales szókimondó politikát folytatott, nincs nyilatkozata, amiben ne üzenne a fejlettebb gazdasággal rendelkező országoknak, kiváltképp az Egyesült Államoknak. Az Amerikai Szabadkereskedelmi Övezetet (*Free Trade Area of the Americas, FTAA*) például „*Amerika [a kontinens] kolonizálásának legalizálásáról szóló megállapodásnak*” minősítette és pártfogóját, barátját, *Hugo Chávez* venezuelai elnököt támogatva a Bush volt amerikai elnök által gyakran használt „*Axis of Evil*”, a „*Gonosz Tengelye*” mintájára létrehozta az „*Axis of Good – A Jó Tengelyét*” Bolívia, Kuba és Venezuela között.¹⁴

Választási ígéretei közül elsőként az ország energiahordozó-készletei feletti rendelkezés kérdését rendezte: 2006. május 1-jén egy elnöki rendelettel Bolívia valamennyi földgázlelőhelyét államosította.¹⁵ A szándékosan a Munka ünnepére időzített lépés bejelentése után a fegyveres erőket és az állami olaj- és gázipari vállalatot, az YPFB-t (*Yacimientos Petrolíferos Fiscales Bolivianos*) arra utasította, hogy tegyen lépéseket a területek biztonságos átvétele és őrzése érdekében. A külföldi cégek hat hónap „gondolkodási időt” kaptak, hogy tárgyalásokat folytassanak a szerződések felülvizsgálatáról, vagy hogy elhagyják a területet. Választási ígéreteinek másik markáns pontja volt a kokacserjék irtásának kérdése. A bennszülött

¹² VOGEL Dávid: Kuba – Az elfelejtett sziget [diplomamunka] Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2007.

¹³ <http://www.encyclopedia.com> letöltve: 2009-04-04

¹⁴ <http://www.americaeconomica.com> letöltve: 2009-04-04

¹⁵ Latin-Amerikában Venezuela után Bolívia rendelkezik a második legnagyobb, mintegy 48,7 trillió köbméternyi földgázkinccsel. <http://www.americaeconomica.com> letöltve: 2009-04-04

ősökkel rendelkező Morales már a családban hozzászokott a koka mindennapos jelenlétéhez. A növényt a kokain előállítás megjelenése előtt már használták a hegyekben élők.¹⁶ Morales biztosította a termelőket, hogy minden eszközzel fel fog lépni az USA által is támogatott kokaültetvény-irtási program ellen.

Belpolitikai támogatottságának kialakítása után Morales még hivatalos beiktatása előtt, 2005. december 29. és 2006. január 13. között a latin-amerikai média által páratlannak minősített kéthetes körutazást tett, hogy támogatottságot szerezzen a bolíviai átalakuláshoz. Ezzel a lépéssel szakított azzal a gyakorlattal, hogy a megválasztott, de még be nem iktatott elnök első útja Washingtonba vezetett. Az út első állomása Kuba volt, ahol az akkori elnök Fidel Castro és Morales megállapodást kötött, mely szerint Kuba az egészségügy és oktatás területén segíti Bolíviát. A találkozó után Morales *„az amerikai kontinenst és az egész világot felszabadító erők parancsnokainak”* nevezte Castrot és Chávezt.

Kuba után Morales Venezuelába utazott, ahol Hugo Chávezzel találkozott.¹⁷ A két ország között megállapodás született, melynek keretében Venezuela havi 150 000 hordó dízelolajat szállít bolíviai mezőgazdasági termékekért cserébe. A körút során látogatást tett Spanyolországban, ahol tárgyalásai során elengedték Bolívia 120 millió eurós tartozását, majd Franciaországban és Hollandiában bolíviai befektetésekről tárgyalt. Találkozott Javier Solanával, Hu Jintao kínai elnökkel, Thabo Mbeki dél-afrikai elnökkel és Desmond Tutu érsekkel, továbbá a brazil elnökkel, Lula da Silvával. Az évtizedek óta egyre gyűrűző szegénység felszámolása érdekében 2006 márciusában Morales elnök másfélszeresére emelte a minimálbéretet, mindazonáltal ez még mindig nem gyógyír az óriási méreteket öltő fekete-munkára és az abból élők gondjaira. A bevezetett szociális reformok óriási terhet róttak a központi költségvetésre, melynek meghatározó részét az ország keleti részéről befolyó bevételek adják, ám azok segélyek, járulékok és egyéb támogatások formájában elsősorban az ország elmaradottabb, nyugati és északi régióiban kerülnek felhasználásra. Ezen az „igazságtalanságon” felbuzdulva indított a tehetősebb négy keleti tartomány – Santa Cruz, Beni, Tarija és Pando – népszavazási kezdeményezést az autonómia kivívásáért. A függetlenedési kezdeményezést támogató végkifejletet eredményező szavazást azonban Morales elnök törvénytelennek minősítette.

¹⁶ Az Aymara és a Kecsua törzseknél megtalálható, hagyományos étrend-kiegészítőnek számító kokalevélnék – melyet ma is előszeretettel rágcásznak a helyi parasztek – azonban szakrális szerepe is van, emellett olyan ismert emberek is előszeretettel fogyasztanak kokateát, mint a néhai II. János Pál pápa, vagy éppen Anna hercegnő. <http://www.hvg.hu> letöltve: 2009-04-04

¹⁷ Dr. KAISER Ferenc – VOGEL Dávid: Egy huszadik századi Simon Bolivar – avagy Venezuela világ-méretű harca az Egyesült Államok ellen, az egységes Latin-Amerikáért In Kard és Toll, 2007/1. 47 - 60. p.

A szocialista ideológiát követő Morales 2009 februárjában – a sikeres népszavazást követően – új alkotmányt vezetett be az államban. Az új alaptörvény jelentős változásokat hozott:

- minden eddiginél szélesebb jogokat garantál a bennszülötteknek;
- decentralizálta a közigazgatást és négyszintű önkormányzati rendszert vezetett be;
- a meghatározó gazdasági szektorokat központi állami irányítás alá vette;
- az indián bíróságokat megegyező jogi státuszúvá tette a „rendes” bíróságokkal; a bírák pedig ezentúl választással nyerik el tisztségüket (őket korábban a Kongresszus jelölte ki);
- 5000 hektáros felső korlátot vezetett be a földbirtokok nagysága tekintetében (nem visszamenőleges hatállyal);
- valamint talán legfontosabb módosításként lehetővé tette az elnök számára a többszöri újraválaszthatóságot.¹⁸

Az alaptörvény ez utóbbi pontja okoz jelen pillanatban belpolitikai feszültséget az országban. Morales elnök és támogatói azzal vádolják az ellenzéket, hogy az nem hajlandó támogatni az egyébként 2010 áprilisára tervezett elnökválasztás előrehozását idén decemberre. Moralesnek ugyanis hiába van többsége az Alsóházban, a Szenátusban ellenzéki segítség nélkül nincs meg az elégséges támogatottsága, így az elnök április 9-én tiltakozó éhségsztrájkba kezdett, hogy ezzel is nyomást gyakoroljon ellenzékeire, és rákényszerítse a kongresszusi képviselőket, hogy az újonnan beiktatott alkotmány értelmében döntsenek a választás időpontjának kiírásáról. A tiltakozó akcióban az elnökhöz számos szakszervezeti vezető is csatlakozott az elnöki palota különtermében.

Államszervezet és közigazgatás, gazdaság

A hazánknál csaknem tizenkétszer nagyobb területen elhelyezkedő országban Magyarország lakosságánál valamivel kevesebben élnek; a 95 százalékban római katolikus vallású népesség 55 százaléka indián (zömmel kecsua és aymara), 30 százaléka mesztic, 15 százaléka pedig fehér. A népesség 85 százaléka az Andokban él, 60 százalékuk La Paz környékén. A lakosság lélekszáma évente kimagaslóan nagy mértékben, 2,6 százalékkal nő, így az ország rendkívül fiatal lakossággal rendelkezik: több mint 40 százaléka 20 év alatti.

¹⁸ SOLTI Ágnes: Az új alkotmány újabb olaj a tűzre Bolíviában, <http://kitekinto.hu/latin-amerika/2009/02/13/egy-egyenlobb-de-megosztottabb-bolivia-uj-ev-uj-alkotmany>; letöltve: 2009-04-15

Közigazgatását tekintve Bolívia különlegessége, hogy két fővárosa is van: La Paz – eredeti teljes nevén *Nuestra Señora de La Paz*, a Miasszonyunknak a Béke Úrnőjének városa – az ország kormányzati központja, míg Sucre, az alkotmányos főváros, itt azonban a fontosabb hivatalok közül csak a Legfelsőbb Bíróság székhelye található. Az ország területe kilenc közigazgatási területre oszlik (lásd az alábbi ábrát), a közigazgatási területek pedig további 112 tartományból állnak. A tartományokat 294 járás alkotja, a járások pedig összesen 1408 körzetre vannak felosztva.¹⁹
Bolívia közigazgatási területei:

Az állam szervezeti és működési kereteit a – többször módosított – 1947. évi alkotmány határozza meg. Mint a legtöbb latin-amerikai országban, Bolíviában is a kétkamarás kongresszusban születnek a törvények – amelynek felsőháza a 27 tagú Szenátus, alsőháza pedig a 130 tagú Képviselőház –, melynek tagjait általános választójog alapján négy évre választják a 21. életévüket betöltött állampolgárok. A végrehajtó hatalmat az elnök – egyben kormányfő – és a Kabinet gyakorolja. Az elnököt közvetlenül, négy évre választják. Ha a szavazatok abszolút többségét egyik jelölt sem szerzi meg, akkor a Kongresszus választ elnököt, ez utóbbi mozzanat azonban mindezedáig egyedül a jelenlegi elnök, Evo Morales esetében maradt el. A belpolitikai helyzet instabilitásának másik példája, hogy a függetlenség kiáltását követő mindössze 75 évben, a századfordulóig, tíz különböző alkotmány váltotta egymást.

¹⁹ <http://hu.wikipedia.org/wiki/Bolívia> letöltve: 2009-03-14

Bolívia a kontinens legszegényebb országa, az egy főre jutó bruttó hazai termék vásárló-erő paritás alapján mindössze 4 500 USD, mely értékkel a 149. az országok sorában, a legtöbb afrikai országnál is rosszabbul teljesítve, korszerűtlen iparának és fejletlen mezőgazdaságának köszönhetően. Ez utóbbi keretein belül az aktív népesség csaknem fele dolgozik, a szektor azonban a GDP mindössze 17 százalékát adja. Az ásványkincsekben és energiahordozókban – kiváltképp földgázban – gazdag ország legfontosabb exportcikkei is az ón, ezüst, cink, réz és a földgáz, utóbbit elsősorban csővezetéken szállítják Brazíliába és Argentínába.

A gazdasági felemelkedésnek elsődleges korlátai az állami bevételek visszaforgatásának és a fejlesztéseknek a hiánya, a korábbi pazarló kereskedelmi politika és a Bolívia számára előnytelen kitermelési koncessziók megkötése, valamint a mindössze 12 éves korig terjedő általános tankötelezettség.²⁰ Ezt a helyzetet csak súlyosbítják a történelmi sérelmek és sebek, valamint a jelenleg hatalmon lévő kormányzat olykor kifejezetten szélsőséges bel- és külpolitikai lépései és retorikája.

*

Jelen tanulmány megírásának apropóját az idén áprilisban, a bolíviai Santa Cruzban történt események adták. A hivatalos bolíviai álláspont szerint mérnylet készült Evo Morales elnök ellen, a kormány megdöntése érdekében. A több résztvevő kapcsán is magyar szálakkal rendelkező, máig tisztázatlan ügy miatt a hírek középpontjába került latin-amerikai ország történelmi múltja és jelene kevésbé ismert hazánkban. A dolgozat célja, hogy megismertesse az olvasóval ezt a gazdag kultúrával és eseménydús történelemmel rendelkező országot.

Kulcsszavak: Bolívia története

Keywords: History of Bolivia

---

²⁰ A helyzetet tovább súlyosbítja, hogy a tankötelezettek mindössze 40 százaléka jár iskolába. <http://hu.wikipedia.org/wiki/Bolívia> letöltve: 2009-03-14

Felhasznált irodalom

Country Profile: Bolivia, [pdf dokumentum]: Library of Congress, <http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/botoc.html>

Dr. KAISER Ferenc – VOGEL Dávid: Egy huszadik századi Simon Bolivar – avagy Venezuela világméretű harca az Egyesült Államok ellen, az egységes Latin-Amerikáért In Kard és Toll, 2007/2. 47-60. p.

<http://en.wikipedia.org>

<http://hu.wikipedia.org>

<http://szbszig.atw.hu>

<http://www.americaeconomica.com>

<http://www.ddg.com>

<http://www.encyclopedia.com>

<http://www.evomorales.org>

<http://www.guardian.co.uk>

<http://www.hando.hu>

<http://www.hvg.hu>

<http://www.lyricsondemand.com>

LINDSAY, Ryan: The Chaco War,

<http://www.american.edu/projects/mandala/TED/ice/chaco.htm#r4>

SOLTI Ágnes: Az új alkotmány újabb olaj a tűzre Bolíviában,

<http://kitekinto.hu/latinamerika>

VOGEL Dávid: Kuba – Az elfelejtett sziget [diplomamunka] Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2007.

VOGEL Dávid: Öt napja nem eszik az elnök, http://kitekinto.hu/latin-amerika/2009/04/14/hsegsztrajk_ot_napja_nem_eszik_az_elnok